

Голові разової спеціалізованої вченої ради ДФ17.051.070
Запорізького національного університету
доктору педагогічних наук, професору
Пахомовій Т.О.

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата педагогічних наук, доцента, завідувача кафедри викладання
другої іноземної мови Запорізького національного університету
Каніболоцької Ольги Анатоліївни
на дисертаційну роботу Черновол Ольги Григорівни
«Підготовка іноземних студентів медичних спеціальностей до подолання
комунікативних бар'єрів у професійному спілкуванні»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії (PhD)
у галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Актуальність теми дисертаційної роботи. Підвищення суспільних вимог до майбутніх лікарів передбачає формування у них здатності до обміну передовим досвідом лікування і налагодження взаємовигідних відносин у галузі медицини. У цьому контексті підготовка до професійної комунікації майбутніх лікарів є запорукою реалізації їхнього потенціалу та однією з необхідних умов успіху. Лікарська діяльність характеризується наявністю різноманітних складних професійних ситуацій із пацієнтами, що вимагає швидкої, кваліфікованої допомоги й вибору оптимального способу спілкування, використання відповідних професійних термінів, словосполучень, фраз, зрозумілих пацієнтові. Тому для майбутнього фахівця медичної сфери особливо затребуваними та важливими є знання, вміння і навички професійної комунікації, які формуються і розвиваються у студентів у процесі навчання у закладі вищої освіти медичного профілю.

Актуальність дослідження відповідає сучасним світовим вимогам щодо глобальних 17 цілей сталого розвитку до 2030; Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, щодо модернізації структури, змісту й організації освіти на засадах компетентнісного підходу, переорієнтації змісту освіти на цілі сталого розвитку. Аналіз категоріального

апарату та змісту дослідження засвідчив, що дисертація відповідає паспорту спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)». Актуальність досліджуваної проблеми, стан її вивчення одержали в дисертації достатнє обґрунтування, аргументацію і конкретизацію. Чітко сформульовано мету, визначено конкретні завдання дослідження. Професійна освіта зазнає постійних змін відповідно до запитів і розвитку сучасного суспільства. Відтак в інформаційному середовищі все більшої значущості набуває професійна комунікація лікарів, що забезпечує ефективне співробітництво, узгодженість і вирішення складних суспільних, науково-технічних, педагогічних і медичних проблем.

Наразі у світі спостерігається зростання обсягу міжнародної мобільності, що актуально і для студентів, які обирають медичні спеціальності для своєї освіти. Це зумовлює необхідність удосконалення підготовки майбутніх лікарів із метою полегшення їхньої інтеграції у міжнародне співтовариство медичних практикуючих фахівців. Однією з основних складнощів, з якими стикаються іноземні студенти, є комунікативні бар'єри, що включають мовні, культурні та соціальні аспекти. У контексті зазначеного важливим є звернення автора до проблеми підготовки іноземних студентів медичних спеціальностей до подолання комунікативних бар'єрів у професійному спілкуванні. Дослідження цієї проблеми дозволить виявити основні труднощі, з якими зіштовхуються іноземні студенти під час навчання та професійної практики в медичній сфері.

До того ж актуальність теми дослідження посилюється багатовимірністю досліджуваного феномена, що потребує ґрунтовного вивчення задля репрезентативного його представлення в сучасному науковому дискурсі та окреслення можливостей використання розроблених методів і стратегій навчання, спрямованих на подолання комунікативних бар'єрів. Правильна підготовка іноземних студентів до ефективного

професійного спілкування може суттєво постріяти їх успішній медичній практиці та взаємодії з пацієнтами й колегами.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень кафедр педагогіки та психології освітньої діяльності і психології Запорізького національного університету за темами: «Психолого-педагогічні засади розвитку компетентності суб'єктів освітнього простору» (номер державної реєстрації 0116U004863) і «Психологічні закономірності соціальних процесів та розвитку особистості у сучасному суспільстві» (номер державної реєстрації 0122U200428).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз тексту дисертації, анотації до неї та змісту публікацій Чорновол Ольги Григорівни переконливо свідчить про високий рівень обґрунтованості наукових положень, сформульованих висновків і рекомендацій.

Вибір актуальної джерельної бази, ретельний аналіз нормативно-правових документів, оцінка вітчизняних і міжнародних підходів, аналіз міжнародних проєктів та ініціатив, а також дослідження сучасного феномена подолання комунікативних бар'єрів у професійному спілкуванні – усе це дозволило дослідниці виявити низку об'єктивно існуючих суперечностей. Зокрема, було обґрунтовано важливість спрямування наукових зусиль на подальший пошук причин і шляхів вирішення проблем, таких як підготовка іноземних студентів медичних спеціальностей до подолання комунікативних бар'єрів у професійному спілкуванні. Дослідниця також визначила найбільш перспективні підходи до подолання комунікативних бар'єрів у професійному спілкуванні майбутніх медиків. На основі проведеного аналізу були виявлені та обґрунтовані педагогічні умови, необхідні для ефективної роботи в цих напрямках. Додатково була розроблена й апробована модель реалізації зазначених підходів у практиці підготовки

студентів медичної галузі. Отже, цей дослідницький підхід дозволив ідентифікувати проблеми, сформулювати ключові напрямки подальших досліджень, а також розробити конкретні рекомендації для вирішення виявлених проблем у контексті підготовки студентів медичних спеціальностей.

Структура дисертації є переконливою, і кожна її частина націлена на досягнення визначеної мети. Логічний план роботи, викладений лаконічно й послідовно, демонструє всебічний підхід до вирішення поставленої проблеми, охоплюючи теоретичні, методологічні та методичні аспекти. Важливі теоретичні аспекти, представлені авторкою, ілюстровані змістовними таблицями, якісно виконаними схемами і рисунками, а також чіткими висновками. Обґрунтованою і логічною є структура дисертації, яка презентована вступом, трьома розділами, висновками до розділів, загальними висновками, списком використаних джерел і додатками. Дисертантка на достатньому науковому рівні обґрунтувала вибір теми, її актуальність, визначила мету, завдання, об'єкт, предмет, аргументувала використання обраних методів дослідження, адекватних окресленим цілям і завданням.

Достовірність і наукова новизна одержаних результатів. Моніторинг використаних джерел (193 найменування актуальних і сучасних наукових праць та нормативно-правової бази, зокрема 28 із них – іноземною мовою), який здійснила дисертантка, дає підстави стверджувати, що вихідні дані, теоретичні та методологічні основи дисертаційної роботи є ґрунтовними, базуються на аналітичному матеріалі, найсучасніших аксіологічних, психологічних і педагогічних наукових концепціях вітчизняних та зарубіжних дослідників.

Надійність отриманих результатів гарантується чітко визначеним підходом до проведення дослідження. Це дослідження спрямоване на перевірку ефективності визначених педагогічних умов і моделі підготовки

іноземних студентів медичних спеціальностей до подолання комунікативних бар'єрів у професійному спілкуванні. Застосовано виважений підхід до формування вибірки дослідження за допомогою математико-статистичного аналізу. Використано успішне поєднання стандартизованих, модифікованих і авторських методик діагностики подолання комунікативних бар'єрів у професійному спілкуванні майбутніх лікарів. Також застосовано системний підхід до кількісного та якісного аналізу експериментальних даних та їх обробки за допомогою методів математичної статистики.

Значення для науки та практики отриманих автором результатів.

Уперше розроблено й апробовано комплекс організаційно-педагогічних умов, що забезпечують успішність підготовки іноземних студентів медичних спеціальностей до подолання комунікативних бар'єрів у професійному спілкуванні, а саме: зорієнтованість мовної підготовки на цілеспрямоване формування готовності до подолання комунікативних бар'єрів і забезпечення її неперервності на всіх етапах навчання, що передбачає наскрізне заглиблення у проблематику, гармонізоване із «просуванням» здобувачів освіти у володінні українською мовою, а також ускладнення та деталізування проблемних тем, актуалізацію комунікативних навичок; формування системи базових соціально-перцептивних якостей, на основі впровадження тренінгової роботи; створення у закладі вищої медичної освіти збагаченого освітньо-комунікативного середовища шляхом організації та проведення різноманітних соціально-професійних освітніх заходів, насичених мовно-мовленнєвими, соціально-культурними та професійним нормами спілкування. Уточнено зміст понятійно-категоріального апарату підготовки майбутніх фахівців із медицини до професійного спілкування («спілкування», «професійне спілкування медиків», «бар'єри спілкування», «готовність особистості», «професійна готовність», «професійна готовність майбутніх медиків», «комунікативна компетентність лікаря» та ін.), критерії (ціннісний, когнітивний та

конструктивний), показники й рівні сформованості готовності іноземних студентів медичних спеціальностей до подолання комунікативних бар'єрів у професійному спілкуванні.

Необхідно відзначити і практичну складову дослідження, а саме те, що дисертанткою розроблено, апробовано та впроваджено в освітній процес професійної підготовки іноземних студентів медичних спеціальностей структурно-функціональну модель їх підготовки до подолання комунікативних бар'єрів у професійному спілкуванні; дидактичні розробки до курсів; навчально-методичні матеріали у співавторстві; авторський комплекс діагностичних методик рівня сформованості готовності до подолання комунікативних бар'єрів у процесі професійної комунікації; науково-методичні засади створення збагаченого освітньо-комунікативного середовища.

Теоретичні положення, авторські науково-методичні розробки та висновки дослідження створюють основу для вдосконалення процесу професійної підготовки іноземних студентів медичних спеціальностей. Не викликає сумніву практична значущість проведеного комплексного лонгітюдного дослідження. Практичне значення дослідження також підтверджено результатами його впровадження в освітній процес у Запорізькому державному медико-фармацевтичному університеті, Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця, Запорізькому національному університеті.

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в наукових фахових виданнях. Наукові результати дисертації висвітлені в 27 працях, з яких 13 одноосібні. Серед них 2 об'єкти інтелектуальної власності (авторські права на твір), 4 статті в наукових фахових виданнях України; 2 статті в періодичних наукових виданнях інших держав; 1 стаття в співавторстві у виданні, що включено до міжнародної наукометричної бази WoS, 1 розділ монографії; 6 статей у збірниках

наукових праць і матеріалах всеукраїнських і зарубіжних конференцій; 10 навчально-методичних видань; 1 розробка і впровадження навчальних посібників. Матеріали дисертації пройшли достатню апробацію. Основні положення й результати роботи оприлюднено та обговорено на науково-практичних конференціях (6) різного рівня, з яких 4 міжнародні, 2 всеукраїнські.

Публікації віддзеркалюють основний зміст дисертації, її структурних підрозділів. Звертає також на себе увагу висока публікаційна активність, загальний високий рівень публікацій, а також географія апробації та впровадження матеріалів дослідження Черновол Ольги Григорівни.

Оцінка змісту дисертації та її завершеності. Чинним нормативним вимогам відповідає структура дисертації, яка включає в себе анотацію українською та англійською мовами, вступ, три розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел і 6 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 236 сторінок, з яких 192 – основний текст. Дисертацію проілюстровано 7 таблицями та 24 рисунками, кожен з яких, підкреслимо, виконаний на високому науковому й технічному рівні, є змістовним візуальним символічним узагальненням поставленої та розв'язаної проблеми.

Дисертаційне дослідження логічно та послідовно структуровано, спрямовано на досягнення окресленої мети та вирішення поставлених завдань. Варто відзначити добре розроблений методологічний підхід дослідження, чіткий опис наукової новизни і практичної значущості, а також збалансованість між розділами та підрозділами тексту. Висновки й узагальнення дисертаційної роботи вражають своєю лаконічністю, а додатки вирізняються змістовністю та значущістю.

Переконливе позитивне враження справляє презентація змісту ключових понять, ідей дослідження та стратегія викладу результатів дослідження. У першому розділі дисертації презентовано засади підготовки

іноземних студентів медичних спеціальностей до подолання комунікативних бар'єрів у професійному спілкуванні, доцільно узагальнено досвід підготовки іноземних студентів до професійного спілкування в закладах вищої освіти медичного профілю. Детально обґрунтовано в другому розділі дисертації організаційно-педагогічні умови підготовки іноземних студентів медичних спеціальностей до подолання комунікативних бар'єрів у професійному спілкуванні. Наша увага була прикута до зорієнтованості дослідження на неперервність мовної підготовки іноземних студентів і формування готовності до подолання комунікативних бар'єрів. У третьому розділі дисертації представлено програму та результат експериментального дослідження через призму критеріальної бази й діагностичного інструменту. Цікавим є зміст та наповнення додатків дидактичним і науково-методичним забезпеченням дослідження.

Робота написана грамотно, з дотриманням наукового стилю викладу, з належним використанням понятійно-категоріального апарату. Дисертаційна робота Черновол Ольги Григорівни є самостійним завершеним науковим дослідженням, результати якого становлять наукову новизну, теоретичну та практичну цінність і свідчать про наукову зрілість автора.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Загалом, позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, варто окреслити низку *дискусійних положень та побажань* до змісту роботи.

1. Серед провідних технологій мовного навчання, які застосовуються у процесі підготовки майбутніх медиків у зарубіжних вишах, як зазначено у дисертаційній роботі, важливе місце займає технологія інтегрованого оволодіння мовою та змістом навчання «CLIL». На нашу думку, було б доцільно приділити більше уваги зазначеній технології в контексті формування готовності іноземних студентів медичних спеціальностей до

подолання комунікативних бар'єрів у професійному спілкуванні, а також розвитку впевненості та відкритості в медичному спілкуванні, сприймаючи медичну термінологію як частину академічної та професійної самоідентифікації.

2. Слушним було б у дослідженні звернути увагу на явище мовної інтерференції як взаємодії двох мовних систем в умовах двомовності, що виникає або при контактах мовних, або при індивідуальному освоєнні нерідної мови; виражається у відхиленнях від норми і системи другої мови під впливом рідної. Подолання різномірних перешкод в іншомовній комунікації здійснюється завдяки міжмовним співставленням і контрастивним вправам, коригуючому перекладу, завданням на корекцію аналізованих інтерференційних явищ. Створення ситуацій міжкультурного спілкування з використанням закріплених за ними мовленнєвих формул дозволить студентам ідентифікувати комунікативні інтенції їх учасників. Саме позитивна інтерференція (на фонетичному, лексичному, граматичному, морфологічному, синтаксичному, словотворчому, лінгвістичному, дискурсивному та соціокультурному рівнях) допомогла б інтенсифікувати й забезпечити ефективність подолання студентами медичних спеціальностей комунікативних бар'єрів у професійному спілкуванні.

3. Зважаючи на важливість дистанційної форми навчання у вітчизняних закладах вищої освіти в сучасних умовах, доцільно було б розробити електронний посібник із мовної та комунікативної підготовки іноземних студентів медичних спеціальностей, який був би дієвим дидактичним інструментом для організації самостійної роботи.

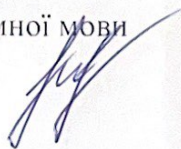
4. Робота значно виграла б, якби авторка, презентуючи результати формувального експерименту, показала взаємозв'язок рівня мовної підготовки іноземних студентів, а саме урахування медичної термінології та професійного жаргону в рамках медичного спілкування, і рівня готовності

майбутніх лікарів до подолання комунікативних бар'єрів у професійному спілкуванні.

Загальний висновок. Висловлені зауваження та побажання суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку здійсненого наукового дослідження. Вважаємо, що дисертація на тему «Підготовка іноземних студентів медичних спеціальностей до подолання комунікативних бар'єрів у професійному спілкуванні» є завершеною самостійною науковою роботою, яка містить нові аргументовані результати в галузі професійної освіти і за актуальністю, змістом, науковою новизною, обґрунтованістю висновків, достовірністю та практичним значенням відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р., а його автор Черновол Ольга Григорівна заслуговує за результатами публічного захисту на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри викладання другої іноземної мови
Запорізького національного університету

 О. А. Каніболоцька

Підпис Каніболоцької О.А. засвідчую
перший проректор
Запорізького національного університету
доктор юридичних наук, професор

 О.Г. Бондар